

Policijas darbinieku izglītības problēmas Latvijā

Dr. iur. Aleksandrs Matvejevs

*Daugavpils Universitāte, Sociālo zinātņu fakultāte,
Tiesību katedra, Latvija
aleksandrsmatvejevs5@inbox.lv*

Kopsavilkums

Raksts veltīts kompleksai policijas apmācības organizatoriskā mehānisma izveides analīzei, lai izpētītu, apkopotu un apjaustu teorētiski tiesiskos Latvijas policijas funkcionēšanas jautājumus, kā arī kopējās stratēģijas attīstībai, kuras izstrādē tiek pārskatīta pašreizējā apmācības organizācija un norises stāvoklis. Pētījumā analizēts organizācijas nākotnes stāvoklis un tiek izstrādāti pārejas ceļi no viena stāvokļa uz otru.

Autors secina, ka ir nepieciešams izstrādāt un ieviest efektīvu policijas darbinieku profesionālās izglītības sistēmu saskaņā ar mūsdienu demokrātiskas valsts, mūžizglītības koncepcijas un Boloņas deklarācijas principiem, lai nodrošinātu kvalitatīvu policijas darbinieku sagatavošanu un veicinātu viņu profesionālo meistarību.

Atslēgvārdi: izglītība, policijas darbinieks, problēmas.

Ievads

Policijas darbinieku profesionālās augstākās izglītības līmeņa paaugstināšana ir viena no aktuālām problēmām. Šīs problēmas izpēte mūsdienu apstākļos ir ļoti svarīga un nepieciešama policijas darbības turpmākai pilnveidošanai.

Viens no aspektiem, kas norāda uz pētāmā jautājuma aktualitāti, ir tas, ka pēc Latvijas Policijas akadēmijas likvidācijas 2009. gada 31. decembrī [8] tika likvidēta valstī vienīgā augstskola, kura sagatavoja policijas darbiniekus otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmās.

Patlaban Latvijā tiek realizēta trīs līmeņu izglītības sistēma, kuras ietvaros policijas darbinieki iegūst profesionālo izglītību un otrā līdz ceturtā līmeņa profesionālo kvalifikāciju. Ceturtā līmeņa profesionālo kvalifikāciju iegūst Valsts policijas koledžā pirmā

līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmā “Policijas darbs”, kā arī kopš 2009. gada Daugavpils Universitātē pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmā “Civīlā drošība un aizsardzība”. Piektā līmeņa profesionālo kvalifikāciju iegūst Rīgas Stradiņa universitātē otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības bakalaura studiju programmā “Tiesību zinātne”.

Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma [3] pārejas noteikumu 8. punktā noteikts, ka līdz 2016. gada 1. jūlijam amatpersonas amatu var ieņemt arī persona, kurai nav amata prasībām atbilstošas augstākās izglītības.

Deklarācijā par Māra Kučinska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību 87. punktā norādīts:

“[...] atbilstoši mūsdienu sabiedrības prasībām attīstīsim izmeklētāju un operatīvo darbinieku izglītības saturu un veicināsim attiecīgo studiju programmu pilnveidošanu, lai ar kvalificētu personālu nodrošinātu operatīvās darbības subjektus un iestādes ar kriminālprocesa veikšanas tiesībām, tai skaitā izveidosim Valsts policijas vecāko virsnieku otrā līmeņa augstākās profesionālās izglītības sistēmu atbilstoši jaunizveidotajam profesijas standartam.” [1]

Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm profesionālās izglītības attīstības koncepcijā 2014.–2017. gadam norādīts, ka pēc vecākā virsnieka profesijas standarta izstrādes un apstiprināšanas tiks izvērtēta iespēja Valsts policijas vajadzībām ilgtermiņa sadarbības nolūkā pēc iepirkuma procedūras īstenošanas pasūtīt kādā no Latvijas augstskolām uz policijas darba specifiku orientētas otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmas izstrādi un speciālistu sagatavošanu studiju virzienā “Iekšējā drošība un civīlā aizsardzība” [4].

Policijas darbinieku augstākā profesionālā izglītība, kurai jābūt balstītai uz demokrātijas pamatvērtībām, tiesiskuma un cilvēktiesību aizsardzības, jāizstrādā saskaņā ar policijas mērķiem [10]. Eiropas Padomes dokumentā – Ministru komitejas 2001. gada 19. septembra rekomendācijās par Eiropas policijas ētikas kodeksu [11] – mēģināts iedibināt Eiropā vienotus principus un vadlīnijas attiecībā uz policijas vispārējiem mērķiem, darbību un atbildību, nosakot, ka ar tiesībsargājošo funkciju un kārtības uzturēšanu (policijas galvenie mērķi) demokrātiskā un tiesiskā sabiedrībā jāsaprot publiskā miera, likuma varas un kārtības uzturēšana sabiedrībā; indivīda pamattiesību un brīvību aizsargāšana un ievērošana; noziedzības novēršana un atklāšana; palīdzības sniegšana un kalpošana sabiedrībai.

Policijas nākotne ir tieši atkarīga no to darbinieku profesionālās kvalifikācijas līmeņa, kuri tagad tiek pieņemti dienestā policijā. Normatīvajos aktos noteiktās vienveidīgās prasības pieņemšanai dienestā un atlases kritēriji liedz daudziem interesentiem iespēju sākt mācības un dienestu policijā. Jāņem vērā ilgtermiņa prognozes, kuras varētu ieviest negatīvas tendences uzņemamo reflektantu kvantitatīvajā īpatsvarā. Pēc Pasaules Bankas aplēsēm līdz 2025. gadam skolēnu skaits pamatskolās samazināsies par aptuveni 25%, vidusskolās – par 20%, bet vislielākais kritums sagaidāms augstākajā izglītībā, kur tiek prognozēta studentu skaita samazināšanās par 40% [7].

Materiāls un metodes

Darba izpētes materiāls ir tiesību akti, kuri regulē policijas darbinieku izglītības jautājumus Latvijā. Rakstā galvenokārt izmantota vēsturiskā un salīdzinošā izpētes metode.

Noteikumi par otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības valsts standartu

Profesionālā augstākā izglītība – augstākās pakāpes profesionālā izglītība, kas dod iespēju iegūt ceturtnā vai piektā līmeņa profesionālo kvalifikāciju. Otrā līmeņa profesionālā augstākā izglītība – augstākās pakāpes profesionālā izglītība, kas dod iespēju iegūt piekto profesionālās kvalifikācijas līmeni.

Izglītības likuma [5] 32. panta pirmajā daļā noteikts, ka valsts izglītības standarts ir dokuments, kas atbilstoši izglītības pakāpei, izglītības veidam un mērķgrupai nosaka:

- 1) izglītības programmu stratēģiskos mērķus un galvenos uzdevumus;
- 2) izglītības obligāto saturu;
- 3) izglītojamā iegūtās izglītības vērtēšanas pamatprincipus un kārtību.

Savukārt panta otrā daļa paredz, ka valsts izglītības standarta ievērošana ir obligāta katrai juridiskajai un fiziskajai personai, kas izstrādā un īsteno attiecīgo izglītības programmu.

Bakalaura programmas saturam ir jānodrošina zināšanu, prasmju un kompetences kopums atbilstoši Latvijas izglītības klasifikācijā noteiktajām ietvarstruktūras 6. līmeņa zināšanām, prasmēm un kompetencei.

Ja bakalaura programmā imatrikulē studējošos ar iepriekš iegūtu pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību, tad bakalaura programmas saturu un apjomu, kā arī studiju kursu saturu un apjomu savstarpēji saskaņo. Atbilstošos pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmās iegūtos kredītpunktus ieskaita bakalaura programmas apjomā.

Pēc bakalaura programmas apguves piešķir profesionālo bakalaura grādu nozarē (profesionālās darbības jomā) un piektā līmeņa profesionālo kvalifikāciju.

Studiju virziens “Iekšējā drošība un civilā aizsardzība”

Latvijā studiju virzienā “Iekšējā drošība un civilā aizsardzība” tiek realizētas Valsts policijas koledža pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programma “Policijas darbs” un Daugavpils Universitātē pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programma “Civilā drošība un aizsardzība”.

Pēc Latvijas Policijas akadēmijas likvidācijas neviena Latvijas augstskola neuzņem otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības bakalaura studiju programmā, kurā varētu iegūt otrā līmeņa profesionālo augstāko izglītību un piektā līmeņa profesionālo

kvalifikāciju policijas darbības jomā. Latvijas Universitāte sniedza iespēju Latvijas Policijas akadēmijas programmās studējošajiem pabeigt studijas un iegūt attiecīgo izglītību, bet neveica studentu uzņemšanu.

Saskaņā ar Valsts policijas un Rīgas Stradiņa universitāti noslēgto līgumu Valsts policijas vecāko virsnieku izglītošana tiek īstenota Rīgas Stradiņa universitātē otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības bakalaura studiju programmā "Tiesību zinātne", kurā iegūst profesionālo bakalaura grādu tiesību zinātnē un juriskonsulta profesionālo kvalifikāciju.

Līdz ar vecākā virsnieka profesijas standarta pieņemšanu ir radusies nepieciešamība izstrādāt jaunu studiju programmu studiju virzienā "Iekšējā drošība un civilā aizsardzība", kas būtu pēctecīga Valsts policijas koledžas pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmai "Policijas darbs" un Daugavpils Universitātes pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmai "Civilā drošība un aizsardzība".

Studiju programmas izstrāde

Studiju programmas projekta izstrādi Daugavpils Universitātē veicināja Latgales reģiona attīstības (daļēji arī Vidzemes un Zemgales reģionu) intereses un policijas darbinieku profesionālās augstākās bakalaura izglītības nepieciešamība.

2015. gada 22. decembrī tika pieņemti Ministru kabineta noteikumi Nr. 794 "Grozījumi Ministru kabineta 2010. gada 18. maija noteikumos Nr. 461 "Noteikumi par Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām un Profesiju klasifikatora lietošanas un aktualizēšanas kārtību"", kuros ir iekļauts policijas vecākā virsnieka profesijas standarts [9]. Ņemot vērā pieņemto profesijas standartu, Daugavpils Universitāte ir izstrādājusi studiju programmas projektu.

Izstrādātais studiju programmas projekts pilnībā atbilst Daugavpils Universitātes attīstības stratēģijai 2009.–2016. gadam [2], kura apstiprināta Senāta sēdē 2009. gada 10. jūlijā un kura paredz attīstīt universitāti kā akadēmiskajās tradīcijās balstītu, mūsdienīgu un konkurētspējīgu studiju, zinātnes un inovāciju centru galvenokārt Austrumlatvijas reģionā.

Studiju programmas projekts izstrādāts, lai sagatavotu speciālistus, kuriem pēc bakalaura programmas apguves tiks piešķirts profesionālais bakalaura grāds nozarē (policijas darbības jomā) un pietā līmeņa profesionālā kvalifikācija.

Studiju programmas projekta mērķis ir sagatavot speciālistus Austrumlatvijas reģionam: Valsts policijas Latgales reģiona pārvaldei, daļēji arī Zemgales reģiona pārvaldei (Aizkraukles iecirknim, Jēkabpils iecirknim) un Vidzemes reģiona pārvaldei (Gulbenes iecirknim, Madonas iecirknim), attiecīgo pašvaldību policijai, kā arī citu policijas institūciju teritoriālajām struktūrvienībām.

Daugavpils Universitāte plāno kopīgi ar Rīgas Stradiņa universitāti īstenot studiju programmu Rīgā attiecīgo speciālistu sagatavošanai Rīgai un pārējiem Latvijas reģioniem.

Studiju programmas projekta pamatā ir arī Latvijas Nacionālā attīstības plāna 2014.–2020. gadam nostādnes [6].

Latvijā faktiski nav specializētu bakalaura tipa profesionālo studiju programmu policijas amatpersonu augstākā līmeņa profesionālajai sagatavošanai – Latvijas augstskolas dod izglītību tiesību jomā, bet tajās nav studiju kursu, kuri pilnveidotu zināšanas, iemaņas un prasmi policijas darbā – īpaši kārtības policijas, kriminālpolicijas un pirms-tiesas izmeklēšanas jomās.

Studiju programmas projekta modelis atbilst vienotās Eiropas izglītības telpas formai un saturam.

Tiek plānots, ka studijām programmā katru gadu imatrikulēs studentus, kuri ir ieguvuši pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību Latvijas Policijas akadēmijā laikposmā no 1993. līdz 2009. gadam, Valsts policijas koledžas pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmā “Policijas darbs” un Daugavpils Universitātes pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmā “Civīlā drošība un aizsardzība”.

Kopsavilkums

Ir jāizveido demokrātiskas un tiesiskas valsts doktrīnas. Lai efektīvi realizētu Latvijas policijas darbības modeli, kurš balstītos uz sabiedrības atbalstu un cilvēktiesību ievērošanu, kā arī uz dažādu kultūru un tradīciju respektēšanu, nepieciešama policijas darbinieku realizēta profesionālās augstākās izglītības sistēma, kura tiktu veidota uz Boloņas deklarācijas nostādnēm un mūžizglītības koncepciju. Tādējādi

tiktu nodrošināts augsts profesionālisms, kas saskaņā ar profesijas standartu atbilstu zināšanām, prasmēm un kompetencei.

Policijas darbinieku izglītība ietver procesu, kurā gūst zināšanas, apgūst prasmes un iemaņas, lai varētu veikt profesionālos uzdevumus. Izglītības mērķis arī ir zināšanas, prasmes un domāšanas veids, bet to māca, galvenokārt attīstot domāšanu, izpratni, tas ir vairāk vērst uz problēmu risināšanu un analīzi.

Policijas darbinieku izglītības sistēmas Eiropas Savienības dalībvalstīs parāda nepieciešamību praktiskā darba veicējiem sadarboties ar akadēmisko personālu, kā arī policijas darbiniekiem ar pētniekiem.

Daži uzskata, ka būtu jānošķir policijas apmācība no policijas izglītības, sakot, ka policijas pētnieciskais darbs var brīvi attīstīties tikai tad, ja to veic zinātniski pētnieciskajos institūtos neatkarīgi no policijas. Citi aizstāv viedokli, ka jāintegrē policijas apmācība un izglītība, pārveidojot Eiropas Savienības nacionālās policijas akadēmijas par akreditētiem akadēmiskiem institūtiem augstskolu (universitātes) sistēmā, tādā veidā pozitīvo ietekmi, ko policijas pētījumi un augstākā izglītība atstāj uz policijas organizāciju, padarot iespējami lielāku.

Otrā pieeja, kas saskan ar iepriekšminēto, ir izveidot Eiropas mēroga kopējas studiju programmas vadlīnijas policijas apmācībām un izglītībai.

Jāatzīst, ka Latvijā policijas darbinieku profesionālās augstākās izglītības sistēmas izveides problēmas, neapšaubāmi, ir plašākas, nekā tas ir atspoguļots autora rakstā. Autors ieskicēja tikai tās profesionālās augstākās izglītības problēmas, kas radušās pēc vecākā virsnieka profesijas standarta pieņemšanas. Līdz ar profesijas standarta pieņemšanu rodas nepieciešamība izstrādāt profesionālo augstāko bakalaura programmu studiju virzienā "Iekšējā drošība un civilā aizsardzība".

Būtisks aspekts ir tas, ka nevar aprobežoties tikai ar patlaban nepieciešamo policijas darbinieku izglītošanu. Ir jādomā par nākotni, ņemot vērā pasaules globalizācijas procesus un Eiropas attīstības perspektīvas.

Autors secina, ka policijas darbinieku profesionālās augstākās izglītības sistēmas efektīva attīstība ir iespējama, tikai ieviešot kompleksu pieeju, kā arī uz organizatorisku, tiesisku un finansiāli ekonomisku pasākumu izstrādes un realizācijas pamata, turklāt tā ir tieši atkarīga no valsts izglītības politikas, policijas profesionālās izglītības normatīvi tiesiskās bāzes pilnveidošanas, mācību programmu standartizācijas un integrācijas.

Problems in Education of Police Officers in Latvia

Abstract

The article deals with the complex analysis of the organisational structure of police training, summarising and constructive critical comprehension of the theoretical law matters of the police activity in Latvia and also the transition of common strategy regarding the present condition of training and predicts the future condition of organisation so develops the ways of transfer from one condition to another.

Summarising it can be concluded that it is necessary to develop and implement effective professional education system for police officers pursuant to the principles of a contemporary democratic state and concept of lifelong education and Bologna Declaration that will provide for training of qualified police officers and promote their professionalism.

Keywords: education, police officers, problems.

Literatūra

1. *Deklarācija par Māra Kučinska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību*. Rīga, 2016. gada februāris, 87. punkts. Iegūts no: http://www.pkc.gov.lv/images/vald%C4%ABbas_deklar%C4%81cijas/2016/20160210_MKucinskis_vald_prior_GALA_VERS.pdf [sk. 19.03.2016.].
2. *Daugavpils Universitātes attīstības stratēģija 2009.–2016. gadam*. Iegūts no: http://du.lv/wp-content/uploads/2015/12/DU_strategija_kopsavilkums.pdf [sk. 19.03.2016.].

3. Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 101 (3469), 30.06.2006. Stājies spēkā 01.10.2006. Iegūts no: <http://likumi.lv/doc.php?id=138750> [sk. 19.03.2016.].
4. *Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm profesionālās izglītības attīstības koncepcija 2014.–2017. gadam*. Iegūts no: [http://www.iem.gov.lv/files/text/koncepcija\(1\).pdf](http://www.iem.gov.lv/files/text/koncepcija(1).pdf) [sk. 19.03.2016.].
5. Izglītības likums. *Latvijas Vēstnesis*, 343/344 (1404/1405), 17.11.1998. Stājies spēkā 01.06.1999. Iegūts no: <http://likumi.lv/doc.php?id=50759> [sk. 19.03.2016.].
6. Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam. *Latvijas Vēstnesis*, 6 (4812), 09.01.2013. Stājies spēkā 20.12.2012. Iegūts no: <http://likumi.lv/doc.php?id=253919> [sk.19.03.2016.].
7. *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam*. Latvija 2030, 2010.
8. Ministru kabineta 2009. gada 30. jūnija rīkojums Nr. 442 “Par Latvijas Policijas akadēmijas likvidāciju”. *Latvijas Vēstnesis*, 106 (4092), 08.07.2009. Stājies spēkā 30.06.2009. Iegūts no: <http://likumi.lv/doc.php?id=194578> [sk. 19.03.2016.].
9. Ministru kabineta 2010. gada 18. maija noteikumi Nr. 461 “Par Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām un Profesiju klasifikatora lietošanas un aktualizēšanas kārtību”. *Latvijas Vēstnesis*, 84 (4276), 28.05.2010. Stājies spēkā 01.06.2010., 2. pielikums. Iegūts no: <http://likumi.lv/doc.php?id=210806> [sk. 19.03.2016.].
10. Oldersans, D. (Alderson J.) *Cilvēktiesības un policija*. Rīga: LPA, 2004, 154. lpp.
11. *The European Code of Police Ethics. Recommendation Rec (2001) 10 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001 and explanatory memorandum*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, March 2002. Iegūts no: http://www.bak.gv.at/cms/BAK_dt/download/downloads/files/Verhaltenskodex/CoE_FRA_RPT_2687_EN_500.pdf [sk.19.03. 2016.].